

روش‌های تحقیق مورد استفاده در پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دانشگاه علوم پزشکی تبریز در سال‌های ۷۵ تا ۸۴

عباس دولانی*

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی
گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه پیام نور ارومیه

سید داوود حسینی نسب

دکترای علوم تربیتی
استاد دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

بهروز نیک‌نفس

دکترای آناتومی
دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تبریز

اطلاعات
علوم و فناوری

دریافت: ۱۳۸۸/۰۴/۲۳ پذیرش: ۱۳۸۸/۰۹/۰۸ مقاله برای اصلاح به مدت ۲۸ روز نزد پدیدآوران بوده است.

چکیده: در این بررسی، روش‌های تحقیق به چهار گروه تاریخی، توصیفی، پیمایشی، تجربی، و مروری تقسیم شدند. فراوانی هر یک از روش‌های تحقیق با توجه به متغیرهای تحقیق (جنسیت، مقطع تحصیلی، استنادها، بازه زمانی، و رشته تحصیلی) محاسبه گردید. نتایج تحقیق نشان داد که عامل جنسیت در انتخاب روش تحقیق پایان‌نامه‌ها بی‌اثر بوده. مقطع تحصیلی (جز در دانشکده پرستاری و مامایی) عامل مؤثر در انتخاب روش تحقیق در دیگر دانشکده‌ها می‌باشد. همچنین انواع استناد (کتاب، مجله، منابع پیوسته، و دیگر منابع غیر چاپی) به‌عنوان عامل مؤثر دیگر در گرایش روش‌های تحقیق به سمت خاص، شناسایی شدند. عامل زمان نیز (جز در دانشکده بهداشت و تغذیه) در دیگر دانشکده‌ها، در انتخاب روش تحقیق، مؤثر بود. و بالأخره رشته‌های تحصیلی مورد بررسی نیز با توجه به ماهیت تحقیقاتی متفاوت آن‌ها، بر گرایش روش‌های تحقیق به سمت و سوی مختلف، اثر گذار بودند.

کلیدواژه‌ها: روش تحقیق؛ پایان‌نامه؛ علوم پزشکی؛ دانشگاه علوم پزشکی تبریز

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۱۷۳۵-۵۲۰۶
شاپا (الکترونیکی) ۵۵۸۳-۲۰۰۸
نمایه در LISA و SCOPUS
<http://jlist.irandoc.ac.ir>
دوره ۲۵ | شماره ۲ | صص ۱۶۹-۱۸۷
زمستان ۱۳۸۸

نوع مقاله: علمی پژوهشی

* پدیدآور رابط a.doulani@gmail.com

۱. مقدمه

پایه و اساس تولید علم، تحقیق است. از طرفی تحقیق بستر اصلی برای درک عمیق و دقیق از حقایق، تفکر، و اندیشه می‌باشد. در این میان انتخاب روش صحیح و متناسب با اهداف پژوهش و به کار بردن ابزار همسو با آن، در اثربخشی و صحت نتایج هر پژوهش دارای اهمیت می‌باشد. براساس آمار منتشر شده از سوی انجمن پزشکی انگلستان^۱ بیش از یک‌سوم مقالات پژوهشی ارسال شده به مجموعه «مجله پزشکی بریتانیا»^۲، در مراحل اولیه داوری به علت عدم انطباق با روش تحقیق مناسب و متناسب با اهداف پژوهش، رد می‌شوند. از سوی دیگر، ۹۸ درصد مقالات پذیرفته شده نیز به اصلاحاتی در روش شناسی نیاز دارند (سوری ۱۳۸۴، ۸). علاوه بر این، ماهیت تحقیق و روش‌های آن در رشته‌های مختلف علوم، دارای تفاوت‌هایی است؛ به عبارت دیگر، تدوین و وجود راه‌های مختلف در پژوهش زاینده نیاز تحقیقاتی متفاوت شعب مختلف علوم می‌باشد.

به‌طور کلی روش‌های تحقیق را به سه گروه عمده یعنی تحقیق تاریخی، تحقیق پیمایشی، و تحقیق آزمایشی تقسیم می‌کنند (دیانی ۱۳۸۴، ۱۳). از این رو می‌توان بیان داشت که علوم پزشکی با توجه به گستردگی و رشد روزافزون آن، جزو معدود علوم است که روش‌های سه‌گانه تحقیق، با بسامد بالا در آن مورد استفاده قرار می‌گیرند. از این رو عنایت به روش‌های پژوهش به کاررفته در تحقیقات پزشکی و توجه به عوامل مؤثر بر آن‌ها مانند استادها، رشته، و ... می‌تواند قضاوت در مورد اثربخشی تحقیقات را آسان‌تر نماید.

۲. بیان مسئله

توسعه علمی، اقتصادی و فرهنگی به میزان زیادی به تحقیق بستگی دارد. بر این اساس است که درصد قابل توجهی از سرمایه‌های ملی صرف حمایت از برنامه‌های تحقیقی می‌شود. از این رو شناسایی روش‌های پژوهش متداول، دلایل اقبال محققین به روش‌های پژوهش خاص، و عوامل مؤثر در انتخاب آن‌ها می‌تواند در ترسیم مسیر تحقیقاتی هر رشته نقش عمده‌ای داشته باشد.

¹ British Medical Association

² British Medical Journal

نکته دیگری که «گاریسون» بدان اشاره می‌کند، انجام تحقیقات غیرپژوهشی در قالب گزارش می‌باشد که به غلط به‌عنوان پژوهش و حتی پایان‌نامه ارائه می‌شوند (Garrison 1980). این مورد در علوم پزشکی و در پایان‌نامه‌های مراکز دانشگاهی ایران نیز به وفور دیده می‌شود. ترجمه بخشی از یک کتاب یا ارائه گزارش‌هایی از تحقیقات صورت گرفته، نمونه‌هایی از این موارد می‌باشند. البته مورد اخیر (گزارش تحقیقات صورت گرفته) را باید غیر از روش پژوهش کتابشناختی دانست که از نظر «لینچ»، پژوهش در جهت تنظیم مجدد نظرات دیگران است (Lynch 1987, 32). بی‌شک نپرداختن به این مسائل می‌تواند اصالت تحقیقات و روش‌های به‌کاررفته در آن‌ها و نهایتاً نتایج حاصل را به بیراهه بکشاند. از این رو بررسی وضعیت ساختاری و در حقیقت چهارچوب تحقیق که همانا روش پژوهش انتخاب‌شده می‌باشد، می‌تواند در انجام تحقیق علمی صحیح و برگرفته از اصول علمی، کمک شایان توجهی بکند.

هدف اصلی پژوهش حاضر، تعیین وضعیت انتخاب روش تحقیق در پایان‌نامه‌های دوره‌های تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی تبریز در بازه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴، براساس روش‌های متداول پژوهش در علوم مختلف، و عوامل مؤثر در انتخاب آن‌ها می‌باشد. اهداف فرعی این پژوهش عبارت‌اند از: تعیین وجود یا عدم تفاوت در روش‌های تحقیق بر حسب جنسیت، نوع استناد (شکل و فرمت)، رشته تحصیلی، بازه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴، و مقطع تحصیلی.

فرضیه‌های این تحقیق نیز به قرار زیرند:

۱. در انتخاب روش تحقیق بر حسب جنسیت، بین محققین تفاوت معناداری وجود دارد.
۲. در انتخاب روش تحقیق با توجه به مقطع تحصیلی، تفاوت معناداری بین گروه‌ها مشاهده می‌شود.
۳. بین روش‌های تحقیق انتخاب‌شده با توجه به رشته تحصیلی، تفاوت معناداری وجود دارد.
۴. بین انتخاب روش تحقیق در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴ تفاوت معناداری وجود دارد.
۵. بین روش‌های تحقیق انتخاب‌شده با توجه به استنادها و منابع، تفاوت معناداری وجود دارد.

۳. پیشینه پژوهش

۳-۱. تحقیقات انجام شده در خارج از ایران

«تیو» به تحلیل استنادی مقالات مجله "Natural Rubber Research" پرداخت. نتایج نشان دادند که مجلات (با ۷۲/۴ درصد استناد) پربسامدترین منبع اطلاعاتی به کاررفته توسط نویسندگان این مجله هستند. همچنین ۶۳/۳ درصد از تحقیقات مربوط به روش‌های تجربی و نیمه تجربی با شاهد‌های همزمان و موازی بوده‌اند. در این تحقیق مشخص گردید که بین نرخ استناد به مجلات و استفاده از روش‌های پژوهش تجربی، همبستگی مثبت وجود دارد (Tiew 1998).

«بورمن» پژوهشی بر روی ۲۰ پایان‌نامه دکترا انجام داد. در این تحقیق نیز (مثل تحقیق قبلی) بیش‌تر استنادها (تقریباً ۸۵ درصد) به مقالات مجلات بوده است، ولی در بین روش تحقیق این دو مطالعه تفاوت زیادی وجود داشت، که ناشی از بالا بودن نیمه‌عمر (۱۱ سال) منابع (حتی مقالات) بوده است. بنابراین می‌توان گفت که به صرف فرمت و شکل استنادها، نمی‌توان روش‌های تحقیق به کار گرفته شده را همسان دانست، چرا که عامل زمان نیز می‌تواند بر این امر مؤثر باشد - چنانچه در این تحقیق معلوم شد که ۷۳ درصد از روش‌های تحقیق به کاررفته، از نوع گذشته‌نگر و مروری بوده است (Burman 2000).

«ابدولایه» در مقاله‌ای به بررسی و شناسایی گرایش‌های پژوهشی و روش‌های تحقیق در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در فاصله سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان داد که در این بازه زمانی، روش‌های پژوهش بیش‌تر به روش‌های تجربی گرایش داشته‌اند و موضوعاتی چون نیازهای اطلاعاتی، مدیریت کتابخانه، استفاده از کتابخانه و فناوری اطلاعات که با روش‌های تجربی و ملموس انجام پذیرفته‌اند در مقایسه با موضوعاتی چون تاریخ کتابخانه‌ها، فهرست‌نویسی و رده‌بندی، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی و دکومانتاسیون که اغلب با روش‌های تاریخی انجام می‌پذیرند، افزایش ۱۰۰ درصدی نشان می‌دهد، و در بازه زمانی که تحقیق در آن انجام شد، پایان‌نامه‌ای با روش غیر تجربی ارائه نشده است (Abdoulaye 2002).

«عبدولایه» در تحقیقی دیگر به تحلیل پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته علوم انسانی دانشگاه بین‌المللی اسلامی مالزی در بین سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۹ پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که بین روش‌های تحقیق و موضوعات آن‌ها در بازه‌های زمانی ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۵ و ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹ تفاوت معناداری وجود دارد. او نرخ رشد پایان‌نامه‌ها از نظر تعداد و تأکید بر موضوعات مذهبی و فلسفی، استفاده از روش‌های تجربی و فاصله گرفتن از روش‌های مرور متون را در بازه زمانی دوم و همچنین افزایش میزان استفاده از ابزارهای پژوهش تجربی مانند پرسشنامه و مصاحبه را در اثبات ادعای خود ارائه می‌دهد (Abdoulaye 2004).

۳-۲. تحقیقات انجام‌شده در ایران

«بنی‌هاشمی» در پایان‌نامه خود به بررسی رفتارهای علمی محققان ایرانی از طریق تحلیل استنادهای مقالات پزشکی فارسی پرداخته است. یافته‌های حاصله نشان داده که سه مجله مورد بررسی در این پژوهش مجموعاً دارای ۱۵۸ مقاله و ۲۵۰۲ استناد می‌باشند و بیش‌ترین میزان استناد به پایندها و مجله‌ها تعلق دارد. «بنی‌هاشمی» در تحلیل نتایج بیان داشت: با توجه به این که نیمه‌عمر منابع مورد استفاده در این مقالات (که اکثراً هم پژوهشی می‌باشند) ۶ سال برآورد شده، روش‌های تحقیق مورد استفاده در این مقالات، بیش‌تر مرور اطلاعات گذشته و نوعی جمع‌آوری داده‌ها از منابع مختلف بوده است (بنی‌هاشمی ۱۳۷۳).

«اکرمی» تحقیقی با عنوان «ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری از نظر کاربرد روش‌های تحقیق در آن‌ها از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۰» انجام داد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۸۰ درصد پایان‌نامه‌ها از روش توصیفی، ۳ درصد تحلیلی - استنادی، ۱۲ درصد تاریخی و ۵ درصد از روش مورد استفاده کرده‌اند و ۳۷/۳۸ درصد پایان‌نامه‌ها ترجمه و گردآوری است. همچنین مشخص شد که تنها ۲۱ پایان‌نامه از ۲۱۴ پایان‌نامه به‌طور کامل دارای معیارهای یک تحقیق علمی بوده‌اند (اکرمی ۱۳۷۵).

«شکفته» در پایان‌نامه خود به تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های گیاهان دارویی ارائه‌شده به دانشکده‌های داروسازی و مقایسه نتایج حاصل از آن با اولویت‌های پژوهشی پرداخت. نتایج نشان داد اکثر پایان‌نامه‌ها (۷۱/۸ درصد) از نوع بنیادی هستند و از روش تجربی

(۹۹ درصد) استفاده کرده‌اند. با استفاده از فرمول ضریب همبستگی رتبه‌ای کندال مشخص شد که بین اولویت‌های تعیین‌شده توسط متخصصان با تعداد پایان‌نامه‌ها در مبحث‌های مختلف گیاهان دارویی، ارتباط خطی وجود دارد. بنابراین مشخص شد که نوع رشته مورد بررسی باعث انتخاب روش‌های تحقیق خاص (تجربی) شده بود (شکفته ۱۳۷۷).

«صدقی» به بررسی میزان آشنایی کارورزان و دستیاران دانشگاه علوم پزشکی تهران با روش تحقیق و عوامل مؤثر بر آن پرداخته است. در بررسی نتایج مشخص شد که اغلب کارورزان و دستیاران از آزمون روش تحقیق، نمرهٔ بیش‌تر از ده گرفته‌اند و متوسط کلی نمره حدود ۹/۵ بوده است. متوسط نمرهٔ آزمون در دستیاران بیش‌تر از کارورزان بوده است. ارتباط معناداری بین میزان آشنایی با روش تحقیق در دستیاران و کارورزان، با جنسیت، گذراندن کارگاه روش تحقیق، شرکت در پروژه‌های تحقیقاتی، و ارائه پروپوزال پایان‌نامه تحقیقاتی مشاهده شد (صدقی قوزلوجه ۱۳۷۷).

تحلیل استادی مآخذ پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان رشته مدیریت دانشکده مدیریت دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۷۴، موضوع تحقیق «هراتی» است. به موجب این تحقیق نیز براساس رشته تحصیلی، تحقیقات متفاوتی انجام گرفته بود که حاکی از رابطه معنادار بین رشته تحصیلی و روش‌های تحقیق بود (هراتی ۱۳۷۸).

«پورثانی» و «امین‌پور» در تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته‌های علوم تغذیه و علوم بهداشتی در تغذیه اعلام داشتند: اختلاف موضوع‌ها از نظر آماری معنادار نیستند، و تنوع موضوعی در رشته علوم تغذیه بیش‌تر بوده است. اکثر قریب به اتفاق پایان‌نامه‌ها از نوع کاربردی، و فقط ۲ پایان‌نامه در رشته علوم تغذیه، از نوع بنیادی بودند. در هر دو رشته، روش توصیفی بیش‌تر از دیگر روش‌ها مورد استفاده قرار گرفته بود (پورثانی و امین‌پور ۱۳۸۱).

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر را می‌توان پژوهشی از نوع تحلیل محتوا دانست که به بررسی وضعیت انتخاب روش تحقیق در میان فارغ‌التحصیلان دوره‌های تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی تبریز با توجه به روش‌های استاندارد پژوهش در علوم مختلف، و عوامل مؤثر دیگر مانند جنسیت، استادها، و نیازهای پژوهشی دانشگاه مورد نظر در بازه‌های زمانی

مختلف، مقاطع تحصیلی، و همچنین رشته‌های متفاوت موجود می‌پردازد. ابزار پژوهش حاضر، چک‌لیست می‌باشد که با درج آیتم‌هایی برای ثبت عوامل مذکور (بازه زمانی، جنسیت، مقطع تحصیلی، استادهای و رشته) در آن، داده‌های آماری به دست آمد. علاوه بر این، روش‌های تحقیق مورد بررسی نیز به چهار گروه پیمایشی - توصیفی، تجربی یا آزمایشی، تاریخی، و مرور متون تقسیم و آمارگیری شدند.

جامعه آماری این پژوهش شامل ۶۶۸۰ پایان‌نامه در بازه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴ موجود در کتابخانه‌های دانشکده‌ای دانشگاه علوم پزشکی تبریز بود. تعداد ۳۹۰ پایان‌نامه با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای (با توجه به تعداد پایان‌نامه‌های هر دانشکده و همچنین مقاطع تحصیلی) انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱. فراوانی پایان‌نامه‌های مورد بررسی براساس جنسیت، دانشکده، مقطع تحصیلی، و روش

تحقیق

دانشکده‌ها	زن	مرد	دکترای تخصصی	دستپاری	دیپلوم حرفه‌ای	کارشناسی ارشد	تاریخی		تجربی		پیمایشی		مرد	مرد
							۷۹-۸۰	۸۴-۸۰	۷۹-۸۰	۸۴-۸۰	۷۹-۸۰	۸۴-۸۰		
پزشکی	۸۸	۸۸	۱۰	۳۰	۱۱۱	۲۵	۵۰	۱۸	۱۰	۳۰	۲۸	۴۰	۰	۰
داروسازی	۴۸	۴۹	۷	۰	۹۰	۰	۴	۳	۲	۱۷	۱۷	۲۷	۲۴	۴
دندان پزشکی	۶۹	۲۶	۰	۵	۹۰	۰	۱۷	۵	۳	۱۰	۸	۲۶	۲۴	۵
پرستاری و مامایی	۸	۴	۰	۰	۰	۱۲	۱	۱	۲	۱	۳	۲	۱	۱
بهداشت و تغذیه	۵	۵	۳	۰	۰	۷	۱	۰	۰	۴	۰	۶	۰	۰
جمع کل	۲۱۸	۱۷۲	۲۰	۳۵	۲۹۱	۴۴	۷۲	۲۷	۱۶	۶۳	۵۶	۱۰۱	۴۵	۱۰

۵. یافته‌های تحقیق

فرضیه اول تحقیق به وجود یا نبود تفاوت بین انتخاب روش‌های تحقیق برحسب عامل جنسیت در بین محققین می‌پردازد. در بررسی این فرضیه، شاهد نتایج یکسان در تمامی دانشکده‌ها هستیم. به عبارت دیگر با توجه به کادو محاسبه‌شده و کادو جدول آماری می‌توان ابراز داشت که در تمامی دانشکده‌ها، جنسیت عامل بی‌اثر در انتخاب روش تحقیق از نوع خاصی بوده است (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج آماری بررسی تفاوت بین انتخاب روش‌های تحقیق برحسب عامل جنسیت

دانشکده‌ها	کادو محاسبه‌شده	کادو جدول	نتیجه آزمون فرضیه
پزشکی	۲	۵/۹۹	رد
داروسازی	۱/۵۳	۷/۸۱	رد
دندان پزشکی	۲/۳۸	۷/۸۱	رد
پرستاری و مامایی	۲/۳۸	۷/۸۱	رد
بهداشت و تغذیه	۰/۴	۳/۸۴	رد

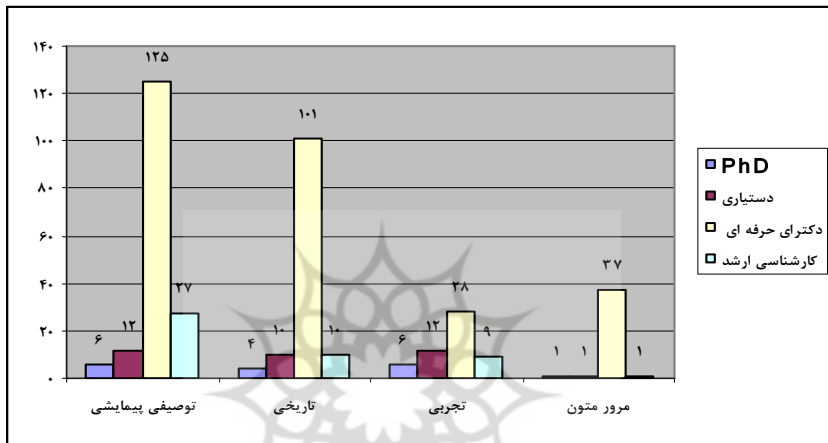
فرضیه دوم به وجود یا نبود تفاوت در انتخاب روش تحقیق برحسب مقاطع مختلف تحصیلی پرداخته است. در بررسی فرضیه تحقیق، شاهد نتایج مشابه و یکسان در تمامی دانشکده‌ها هستیم؛ یعنی با توجه به کادو محاسبه‌شده و کادو جدول آماری برای تمامی دانشکده‌ها، می‌توان ابراز داشت که تفاوت معناداری بین روش‌های تحقیق مورد استفاده و مقاطع تحصیلی مختلف وجود دارد (جدول ۳).

جدول ۳. نتایج آماری مربوط به فرضیه دوم

دانشکده‌ها	کادو محاسبه‌شده	کادو جدول	نتیجه آزمون فرضیه
پزشکی	۴۸,۴۱	۱۲,۵۹	تأیید
داروسازی	۲۷,۸۱	۷,۸۱	تأیید
دندان پزشکی	۳۷,۷	۷,۸۱	تأیید
بهداشت و تغذیه	۹,۷۴	۳,۸۴	تأیید

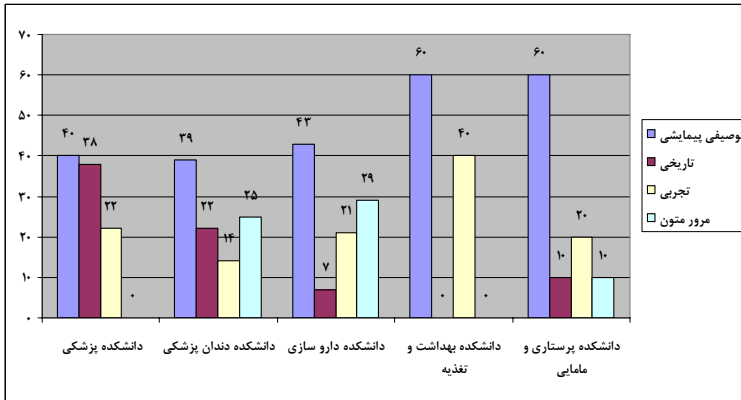
به عبارت دیگر در مقاطع دکترای تخصصی و دستیاری، شاهد نرخ بالای روش‌های تحقیق تجربی، و در مقاطع پایین‌تر (یعنی کارشناسی ارشد و دکترای حرفه‌ای) اغلب شاهد انتخاب روش‌های تحقیق گذشته‌نگر و مرور متون هستیم (نمودار ۱). لازم به ذکر است که نرخ روش‌های تحقیق توصیفی پیمایشی در تمامی مقاطع، اختلاف قابل توجهی را نشان نمی‌دهد.

نمودار ۱. فراوانی روش‌های تحقیق برحسب مقطع تحصیلی

فرضیه سوم تحقیق به بررسی وجود یا نبود تفاوت در انتخاب روش‌های تحقیق بین رشته‌های تحصیلی پرداخته. نکته‌ای که در مورد این فرضیه تحقیق می‌توان به آن اشاره کرد این است که مضمون و نتایج این فرضیه بسیار کلی است و نمی‌توان مانند دیگر فرضیه‌های تحقیق حاضر، به تفکیک دانشکده‌ها بدان پرداخت؛ ولی نتایج این فرضیه می‌تواند دورنمای خوبی برای بررسی نتایج دیگر فرضیه‌های تحقیق باشد.

برای آزمون این فرضیه مانند موارد دیگر، از فرمول آماری مجذور کادو استفاده شد، در یک‌سورشته‌های تحصیلی در قالب دانشکده‌های مورد بحث، و در سوی دیگر روش‌های تحقیق چهارگانه. پس از محاسبات و با توجه به کادو محاسبه شده (۱۰۹/۱۴) و کادو جدول آماری (۳۵/۲۶)، مشخص شد که تفاوت معناداری بین انتخاب روش‌های تحقیق در رشته‌های تحصیلی موجود در دانشگاه علوم پزشکی تبریز وجود دارد (نمودار ۲).

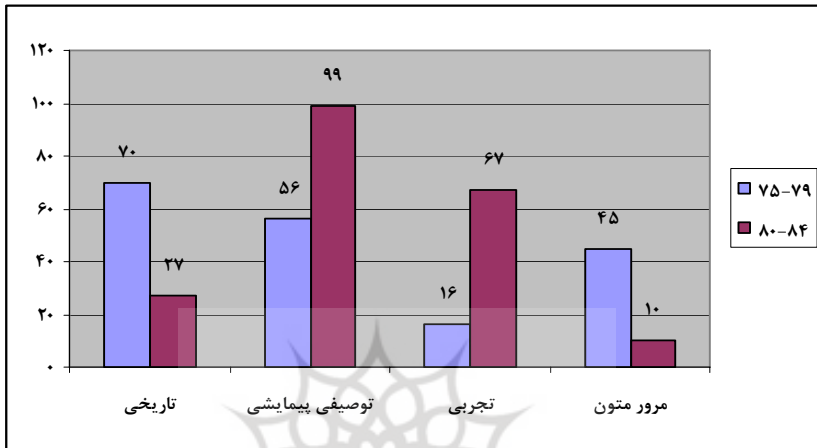
نمودار ۲. فراوانی روش‌های تحقیق برحسب رشته تحصیلی

فرضیه چهارم به وجود یا نبود تفاوت در انتخاب روش تحقیق برحسب بازه‌های زمانی ۷۵-۷۹ و ۸۰-۸۴ اختصاص داشت. در بررسی فرضیه چهارم، شاهد بروز نتایج متفاوت در دانشکده‌های مختلف هستیم؛ بدین صورت که با مقایسه کادو محاسبه‌شده و کادو جدول آماری، می‌توان نتایج زیر را متصور شد: در دانشکده‌های داروسازی، دندان پزشکی، و پزشکی، شاهد وجود اختلاف فاحش در روش‌های تحقیق انتخاب‌شده در دو بازه زمانی ۷۵-۷۹ و ۸۰-۸۴ می‌باشیم، زیرا در بازه زمانی ۷۵-۷۹ بیش‌تر روش‌های تحقیق از نوع مرور متون و تاریخی انتخاب شده‌اند و روش‌های تحقیق تجربی، بسیار کم مشاهده می‌شوند، و برعکس در بازه زمانی ۸۰-۸۴ شاهد رشد کاربرد روش‌های تحقیق تجربی و کاهش در روش‌های تحقیق تاریخی و مرور متون هستیم (جدول ۴ و نمودار ۳). لازم به ذکر است که نرخ روش‌های تحقیق توصیفی تفاوت چندانی را در دو بازه فوق نشان نمی‌دهد. بنابراین فرضیه تحقیق در این سه دانشکده تأیید شد.

جدول ۴. نتایج آماری مربوط به فرضیه چهارم

دانشکده‌ها	کادو محاسبه‌شده	کادو جدول	نتیجه آزمون فرضیه
پزشکی	۲۷	۵/۹۹	تأیید
داروسازی	۳۰/۷۸	۷/۸۱	تأیید
دندان پزشکی	۱۹/۶۸	۷/۸۱	تأیید
پرستاری و مامایی	۰/۵۲	۷/۸۱	رد

ولی در دانشکده پرستاری و مامایی، فرضیه تحقیق رد می‌شود و هیچ‌گونه تفاوتی بین روش‌های تحقیق انتخاب‌شده در دو بازه زمانی فوق دیده نمی‌شود. لازم به ذکر است که در دانشکده بهداشت و تغذیه در بازه زمانی ۷۵ تا ۷۹، پایان‌نامه‌ای وجود نداشت.

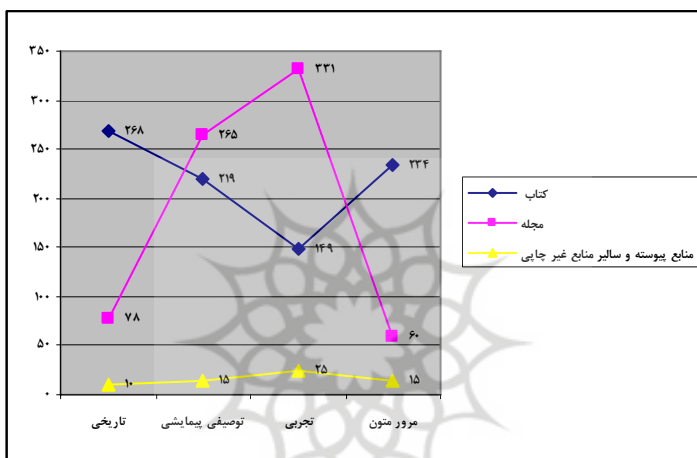
نمودار ۳. فراوانی روش‌های تحقیق براساس بازه‌های زمانی مورد بررسی

فرضیه پنجم به وجود یا نبود تفاوت در روش‌های تحقیق و استنادها برحسب منابع به کاررفته در پایان‌نامه‌ها پرداخته است. در بررسی فرضیه پنجم شاهد نتایج مشابه و یکسان در تمامی دانشکده‌ها هستیم؛ یعنی با توجه به کادو محاسبه‌شده و کادو جدول آماری در تمامی دانشکده‌ها، می‌توان ابراز داشت که فرضیه پنجم در تمامی دانشکده‌ها مورد تأیید قرار گرفته است (جدول شماره ۵).

جدول ۵. نتایج آماری مربوط به فرضیه پنجم

دانشکده‌ها	کادو محاسبه‌شده	کادو جدول	نتیجه آزمون فرضیه
پزشکی	۱۴/۲۷	۴/۴۹	تأیید
داروسازی	۹۶	۱۲/۵۶	تأیید
دندان‌پزشکی	۷۱/۱۷	۱۲/۵۹	تأیید
پرستاری و مامایی	۲۳	۱۲/۳۹	تأیید
بهداشت و تغذیه	۱۰/۲۵	۳/۸۴	تأیید

بدین ترتیب پایان‌نامه‌هایی که در آن‌ها بیش‌تر از منابع از نوع مجلات و مقالات استفاده شده، گرایش روش تحقیق آن‌ها به سوی روش‌های تجربی بوده و از روش‌های تاریخی و مرور متون اجتناب شده؛ ولی پایان‌نامه‌هایی که در آن‌ها از منابع از نوع کتاب بیش‌تر استفاده شده، گرایش روش تحقیق به سوی روش‌های تاریخی و مرور متون می‌باشد. در این میان نرخ استناد به منابع اینترنتی و دیگر مواد غیر چاپی، میزان بسیار کمی را نشان می‌دهد (نمودار شماره ۴).

نمودار ۴. فراوانی انواع استنادها براساس روش‌های تحقیق

۶. بحث و نتیجه‌گیری

با مشاهده نتایج و اعداد و ارقام به دست آمده از آزمون فرضیه اول تحقیق می‌توانیم به این نتیجه برسیم که عامل جنسیت در انتخاب روش‌های تحقیق در سطح تمامی دانشجویان دوره‌های تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی تبریز بی‌اثر بوده است. تحلیلی که می‌توان درباره این موضوع داشت این است که تمامی دانشجویان دوره‌های تکمیلی بنا به حساسیتی که پایان‌نامه آن‌ها به عنوان عامل کسب مدرک در مقطع بالاتر دارد، می‌کوشند روش یا روش‌هایی را برگزینند که دیگر دانشجویان دوره‌های قبلی نیز برگزیده و کار خود را به اتمام رسانده‌اند. چنانچه در تحقیق «اکرمی» نیز سهولت کار، عامل مهمی در

تعیین موضوعات پایان‌نامه‌های مورد بررسی شناخته شد (اکرمی ۱۳۷۱). البته باید پذیرفت که انتخاب روش تحقیق متمایز و متفاوت با دیگر روش‌هایی که تاکنون انتخاب شده‌اند، به علل گوناگون می‌تواند چالش‌هایی در مسیر تصویب و انجام پایان‌نامه ایجاد کند، اما این موضوع نمی‌تواند دلیل علمی در طرد روش‌های کم‌کاربرد بین دانشجویان دوره‌های تکمیلی باشد- هر چند که این‌گونه مسائل از دید محققین و دانشجویان، نوعی چالش و مشکل تلقی می‌گردد.

این موضوع را می‌توان از منظر دیگری هم نگریست، یعنی با توجه به برابری تعداد دانشجویان مذکور و مؤنث در انتخاب روش تحقیق دلخواه، این امر را می‌توان دلیلی بر همسانی بار علمی و کارآیی دانشجویان در هر دو گروه دانست، که می‌تواند امر مطلوب و منطقی باشد.

نتایج فرضیه دوم حاکی از آن بود که غیر از دانشکده پرستاری و مامایی که تنها یک مقطع تحصیلی در دوره تکمیلی دارد، در بقیه دانشکده‌ها اختلاف قابل توجهی از نظر انتخاب روش تحقیق در مقطع تحصیلی وجود دارد و در مقاطع بالاتر، شاهد انتخاب روش‌های تجربی هستیم. از سوی دیگر، توزیع فراوانی روش‌های تحقیق توصیفی پیمایشی، بجز دانشکده بهداشت و تغذیه، در بین دیگر دانشکده‌ها یکسان است. شاید این امر نیز جزو اثرات تغییر خط‌مشی در اجرای تحقیقات در دانشگاه علوم پزشکی تبریز بوده باشد.

دلیل دیگری که می‌تواند وفور روش‌های تحقیق توصیفی پیمایشی را توجیه کند این است که این نوع از روش تحقیق، بین تمامی دانشجویان دوره‌های تکمیلی رواج دارد و به‌عنوان یک روش تحقیق بی‌دردسر شناخته می‌شود. این امر از اینجا سرچشمه می‌گیرد که بین دانشجویان دوره‌های تکمیلی این باور وجود دارد که روش‌هایی که در دانشگاه محل تحصیل و بخصوص در دانشکده محل تحصیل آن‌ها به‌وفور انتخاب می‌شوند، جافتاده‌تر هستند و در موقع ارائه پایان‌نامه نیز نظرات مخالف کمی را در پی خواهند داشت.

مطلب دیگر این که در تمامی دانشکده‌ها شاهد اختلاف در روش تحقیق منتخب در مقاطع مختلف هستیم. به نظر می‌رسد که بنا به خط‌مشی (که به‌عنوان یک روال یا عادت ایجاد شده) روش‌های تحقیق در مقاطع مختلف، متفاوت می‌باشند. این مطلب زمانی

نمایان تر می‌شود که به نتیجه فرضیه تحقیق در دانشکده بهداشت و تغذیه نظری بیفکنیم: در بیش تر دانشکده‌ها (همان‌طور که ذکر شد)، روش‌های توصیفی پیمایشی تغییرات قابل ملاحظه‌ای را بین مقاطع نشان نمی‌دهند، ولی در دانشکده تغذیه (البته با توجه به وجود تنها دو روش تحقیق - یعنی تجربی و توصیفی پیمایشی) این تغییر محسوس می‌باشد. این امر به این فرض قوت می‌بخشد که در تمامی دانشکده‌ها، روش‌های تحقیق در مقاطع مختلف لزوماً با یکدیگر متفاوت‌اند. در تحقیق «میرسندسی» نیز که پایان‌نامه‌های دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری را مورد بررسی قرار داد، تفاوت در انتخاب روش تحقیق در هر یک از مقاطع مورد بررسی، نمایان بود (میرسندسی ۱۳۸۲). در تحقیق «فوسو» و «آلما» نیز نوع خط‌مشی مدیریت کتابخانه در استفاده از پیشنهادها مستخرج از پایان‌نامه‌ها، باعث اقبال محققین به روش‌های تجربی شده بود (Fosu and Alemna 2006).

نتیجه آزمون فرضیه سوم بسیار کلی می‌باشد و برای بررسی علل و عوامل، باید به فرضیه‌های قبلی و نتایج آن‌ها توجه داشت که به تفکیک رشته‌های تحصیلی موجود در دانشکده‌ها به دست آمده‌اند. پس از مطالعه نتایج قبلی می‌توان گفت که تمامی تفاوت در انتخاب روش تحقیق در دانشکده‌های مختلف، نتیجه تفاوت در ماهیت رشته‌های موجود در آن‌ها نیز می‌باشد. البته همان‌طور که در قسمت بحث و نتیجه‌گیری هر یک از فرضیه‌های دیگر نیز ذکر شد، عواملی چون تبعیت از روش‌های تحقیق انتخاب شده در گذشته نیز در این امر دخیل بوده‌اند. از سوی دیگر، «شکفته» نیز در تحقیق خود عامل رشته و ماهیت آن را در انتخاب روش‌های تحقیق خاص، مورد تأیید قرار داد و اعلام کرد که در بررسی پایان‌نامه‌های رشته گیاهان دارویی و مقایسه آن با اولویت‌های پژوهشی، بهره‌گیری از روش‌های تجربی در بین محققین رواج زیادی داشته است (شکفته ۱۳۷۷). تحقیق «هراتی» نیز رابطه بین رشته تحصیلی و انتخاب روش تحقیق و متعاقباً نوع استادها موجود را کاملاً معنادار محاسبه نمود (هراتی ۱۳۷۸).

نتیجه‌ای که از بررسی فرضیه چهارم در بین دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی تبریز می‌توان گرفت این است که بجز دو دانشکده (پرستاری و مامایی، و تغذیه) بقیه دانشکده‌ها تغییرات عمده‌ای در انتخاب روش تحقیق داشته‌اند و سیر انتخاب روش‌های تحقیق به سوی روش‌های تجربی حرکت کرده است. نکته‌ای که می‌توان از آن به‌عنوان نقطه ضعف روش‌های تحقیق در بازه زمانی ۷۹-۷۵ ذکر کرد، انتخاب تعداد قابل

ملاحظه‌ای از روش‌های تحقیق از نوع مرور متون می‌باشد، در حالی که اساساً مرور متون را نمی‌توان یک تحقیق یا پایان‌نامه برای اخذ مدرک دوره‌های تکمیلی محسوب نمود (البته این امر در برخی از رشته‌ها مانند تاریخ، ادبیات، و ... صدق نمی‌کند)؛ چرا که طبق آیین‌نامه پایان‌نامه‌های دوره‌های تکمیلی، عواملی همچون جدید بودن موضوع، کمک در حل مسئله‌ای خاص، تجربی بودن، و ... در این نوع از روش‌های تحقیق به چشم نمی‌خورند، و تنها مروری بر متون از قبل مکتوب شده می‌باشند.

از طرف دیگر، منابعی که برای تنظیم این نوع از پایان‌نامه‌ها استفاده شده‌اند، بیش‌تر و قریب به اتفاق از نوع کتاب بوده (این موضوع در نتیجه‌گیری فرضیه پنجم، به تفصیل ارائه می‌گردد). منابع کتابی بنا به ماهیتی که دارند نمی‌توانند تمامی عوامل لازم (مانند به‌روز بودن) برای یک طرح پژوهشی را برآورده سازند؛ بنابراین در کل انتخاب چنین روش‌هایی مطلوب نخواهد بود.

ولی در مورد دانشکده‌های پرستاری و مامایی و بهداشت تغذیه، و داشتن تفاوت با دیگر دانشکده‌ها تغییراتی که ظاهراً در انتخاب روش تحقیق در سطح کل دانشگاه علوم پزشکی تبریز از تاریخ معینی (۷۸ یا ۷۹ به بعد) به وقوع پیوسته، از ابتدا شامل حال این دو دانشکده شده است. شاید چند مورد استثنایی در انتخاب برخی از روش‌های تحقیق به‌صورت مرور متون در دانشکده پرستاری و مامایی، بر این موضوع صحه گذارد. در تحقیق «عبدولایه» که همانند پژوهش حاضر در دو بازه زمانی انجام شد، میل به انجام تحقیقات تجربی در بازه زمانی دوم (۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹) کاملاً مشهود بود، که استفاده از ابزارهای پژوهش تجربی و پیمایشی مانند پرسشنامه، مصاحبه، و ... دلیل این انتخاب ذکر شد (Abdoulaye 2004). تحقیق دیگر «عبدولایه» که در بازه زمانی ۶ ساله انجام شد نیز سیر موضوعات پایان‌نامه‌ها را از موضوعات تاریخی و مروری (تاریخ کتابخانه‌ها، فهرست‌نویسی و رده‌بندی، و ...) به سوی موضوعات تجربی (استفاده از کتابخانه، مدیریت کتابخانه‌ها، و ...) نشان می‌دهد (Abdoulaye 2002).

در مورد فرضیه پنجم تحقیق مشاهده می‌کنیم که در تمامی دانشکده‌ها کم‌وبیش به نتایج یکسانی می‌رسیم؛ یعنی منابع مورد استفاده در برخی از روش‌های تحقیق با روش‌های دیگر متفاوت است، و دارای فراوانی متوازی نمی‌باشد. بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که انتخاب روش تحقیق خاص و رسیدن به نتایج آن بی‌شک نیازمند به منابع

خاصی نیز می‌باشد. برای مثال روش‌های تحقیق مرور متون و تاریخی به منابعی نیاز دارند که قدیمی تر و البته تثبیت شده‌تر باشند. تحقیق «ما» و «استرن» نیز که به روش تحلیل استنادی صورت گرفته، همبستگی مثبتی را بین تعداد مقالات مروری و استناد به کتاب‌ها گزارش می‌کند (Ma and Stern 2005). تحقیق «تیو» نیز نشان داد که بین نرخ استناد به مجلات و استفاده از روش‌های تحقیق تجربی، همبستگی مثبت وجود دارد (Tiew 1998).

مطلب دیگری که در این فرضیه مشهود است، استفاده بسیار ناچیز محققان از منابع اینترنتی و دیگر مواد غیر چاپی می‌باشد. این امر را می‌توان از چند لحاظ بررسی کرد. اول این که می‌توان چنین استنباط کرد که محققین، آشنایی کمی با اینترنت و در کل با مواد غیر چاپی دارند، و از آنجا که منابع در اینترنت اکثراً به صورت مقاله مورد استفاده محققین قرار می‌گیرند، از این رو با وجود نرخ استفاده بسیار بالای مجلات در برخی از پایان‌نامه‌ها، مشاهده مقالات استخراج شده از اینترنت، کم‌تر رصد شده است. علت دوم، نبود یک خط‌مشی واحد برای نحوه ارجاع‌دهی به منابع اینترنتی و در کل به مواد غیر چاپی می‌باشد. این امر به نوعی محققین را دچار سردرگمی می‌کند. در برخی از موارد دیده شده که به مقاله استخراج شده از اینترنت، به صورت یک مقاله چاپی در مجله ارجاع داده می‌شود و اشاره‌ای به اخذ آن از اینترنت یا پایگاه داده‌ای پیوسته آن نمی‌شود. در صورت صحت مورد اخیر می‌توان گفت که اطلاع‌یابی از نحوه جستجو و استفاده از منابع توسط محققین، و همچنین نتایج فرضیاتی مانند فرضیه تحقیق حاضر دچار چالش خواهد شد.

به‌طور کلی با توجه به بحث ارائه‌شده در سطور فوق و نتایج تحقیقات صورت گرفته که هر یک به نوعی وضعیت روش‌های تحقیق را با توجه به متغیرها و عوامل مؤثر بر آنها، در نمونه‌های مختلف بررسی می‌کنند، شاید تحلیل کلی این باشد که گرچه روش‌های تحقیق بی‌شک از متغیرهای فوق اثر می‌پذیرند، ولی عامل دیگری چون خط‌مشی‌های پژوهشی موجود در مراکز دانشگاهی و پژوهشی کشور، می‌تواند در تحول وضعیت پژوهش‌های انجام‌شده، تأثیر بسزا داشته باشد.

۷. پیشنهادها

۷-۱. پیشنهادهای اجرایی

با توجه به شرایط موجود در دانشگاه علوم پزشکی تبریز از لحاظ پایان‌نامه‌نویسی، می‌توان پیشنهادهای زیر را به‌عنوان راهکارهایی در جهت بهبود وضعیت پژوهش ارائه کرد:

۱. ارائه خط‌مشی‌ها و اولویت‌های پژوهشی مشخص و کارشناسی‌شده از سوی معاونت پژوهشی دانشگاه به‌عنوان راهنمایی برای انتخاب روش تحقیق مناسب.
۲. برگزاری کارگاه‌های روش تحقیق به‌وسیله اساتید مجرب در روش تحقیق، چه در علوم پزشکی و چه در علوم دیگر، برای آشنایی دانشجویان دوره‌های تکمیلی و حتی اساتید دیگر با روش‌های تحقیق؛ همچنین ارائه سرفصل‌هایی به‌منظور تنظیم ساختار استاندارد پایان‌نامه‌نویسی (از لحاظ قالب ظاهری پایان‌نامه).
۳. با توجه به فقدان هماهنگی و یکدستی در ارجاع به منابع، برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌هایی برای آشنایی محققین و دانشجویان دوره‌های تکمیلی با نحوه ارجاع‌دهی استاندارد به انواع منابع (از جمله کتاب، مجله، منابع اینترنتی، و دیگر منابع چاپی و ...) می‌تواند اثربخش باشد.

۷-۲. پیشنهادهای تحقیقاتی

با توجه به نتایج تحقیق، انجام تحقیقات مکمل نظیر موارد زیر می‌تواند در پیشبرد اهداف پژوهشی و تکمیل نتایج تحقیق، مثر ثمر باشد:

۱. با توجه به اهمیت پژوهش در کشور، مخصوصاً در مراکز دانشگاهی، و همچنین افزایش چشمگیر بودجه پژوهشی در سال اخیر، مطلوب است برای مشخص کردن وضعیت انتخاب روش تحقیق، تحقیقی جامع‌تر در مورد روش‌های تحقیق مورد استفاده در بین تمامی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور انجام شود.
۲. از آنجا که بنابه نتایج تحقیقات مختلف مندرج در تحقیق حاضر، اغلب دانشجویان علی‌رغم انجام تحقیقات خوب و علمی، در انتخاب روش تحقیق و استفاده از اصول آن دچار مشکل می‌باشند، می‌توان در تحقیقی جداگانه میزان آگاهی محققین و

دانشجویان دوره‌های تکمیلی دانشگاه از انواع روش‌های مطالعه رایج در رشته خود را سنجید.

۸. فهرست منابع

- آریان‌پور، امیرحسین. ۱۳۵۸. پژوهش. تهران، امیرکبیر.
- اکرمی، روح‌انگیز. ۱۳۷۱. *ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری از نظر کاربرد روش‌های تحقیق در آن‌ها از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۰ در سه دانشگاه تهران، شیراز، و علوم پزشکی ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- امیرحسینی، مازیار. ۱۳۷۱. کتابسنجی و اطلاع‌سنجی. فصلنامه کتاب ۳ (۴-۱): ۱۸۳-۲۰۹.
- بنی‌هاشمی، میترا. ۱۳۷۳. تجزیه و تحلیل استنادی مقالات در برخی نشریات ادواری پزشکی فارسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پایه پزشکی ایران.
- تیمورخانی، افسانه. ۱۳۸۱. تحلیل استنادی مقالات تألیفی فصلنامه کتاب. فصلنامه کتاب ۱۳ (۳): ۳۲-۴۵.
- پورثانی، مریم، و آزاده امین‌پور. ۱۳۸۳. *تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته‌های علوم تغذیه و علوم بهداشتی در تغذیه در دانشگاه‌های علوم پزشکی شهید بهشتی و تهران و مقایسه آنها از نظر پرداختن به اولویت‌های پژوهشی در زمینه تغذیه*. مقاله ارائه‌شده در هفتمین کنگره تغذیه ایران. رشت: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی گیلان.
- پورشعرباف، الهه. ۱۳۷۹. *تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دانشکده علوم پایه دانشگاه تربیت مدرس در بین سال‌های ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۴*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- جاهد، حسن. ۱۳۷۸. *تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دوره دکترای عمومی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی شهید بهشتی در بین سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- حری، عباس، و نرگس نشاط. ۱۳۸۱. بررسی رفتار استنادی نویسندگان مقاله‌های مندرج در مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۹. *مجله روانشناسی و علوم تربیتی* ۳۲ (۲): ۱-۳۳.
- دیانی، محمدحسین. ۱۳۸۴. *روش‌های تحقیق در کتابداری*. مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه‌ای، ۱۳.
- سوری، حمید. ۱۳۸۴. *خطاهای متداول در تحقیقات علوم پزشکی و کنترل آن‌ها*. تهران: مرکز ملی تحقیقات علوم پزشکی کشور.

شکفته، مریم. ۱۳۷۷. تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های گیاهان دارویی ارائه‌شده به دانشکده‌های داروسازی و مقایسه نتایج حاصل از آن با اولویت‌های پژوهشی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

صدقی قوزلوجه، حسام. ۱۳۷۷. بررسی آشنایی کارورزان و دستیاران با روش تحقیق در دانشگاه علوم پزشکی در سال تحصیلی ۱۳۷۷-۱۳۷۶ و عوامل مؤثر بر آن. پایان‌نامه دکترای پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

هراتی، طلعت. ۱۳۷۸. تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان رشته مدیریت دانشکده مدیریت دانشگاه تهران سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۶. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران.

Abdoulaye, Kaba. 2002. Research Trends in Library and Information Science at the International Islamic University Malaysia. *Library Review* 51(1): 32-37.

Abdoulaye, Kaba. 2004. Research Trends in Humanities: an Analysis of Master's Theses at the International Islamic University Malaysia. *Malaysian Journal of Library & Information Science* 9(1): 59-68.

Burman, J. S. 2000. Doctoral Research in IMTECH: Document Use Pattern. *Annals of Library Science and Documentation* 47(9): 121-130.

Fosu, V. K. and A. A. Alemna. 2006. An Analytical Study of Masters Dissertations on the Balme Library, University of Ghana, Legon. *African Journal of Library, Archives & Information Science* 16(2): 71-78.

Garrison, Guy. 1980. A look at Research on Public Library Problems in the 1970s. *Public Libraries* 19: 4-8.

Lynch, Mary Jo. 1987. *Libraries in an information society: a statistical summary*. Chicago: American library association.

Ma, Chunbo and David I. Stern. 2005. Environmental and Ecological Economic: a Citation Analysis. *Ecological Economics* 58(3): 491- 506.

Tiew, W. S. 1998. Journal of Natural Rubber Research, 1987- 1996: Bibliometric study. *Islamic bulletin* 43(2): 49-57.

Status of research methods used in the dissertations of graduates from Tabriz University of Medical Sciences (Assistantship, MD, Board and MSc) for the years 1996-2006

Abbas Doulani*

MLIS, LIS Department, Payam Noor University,
Urumiyyeh

Seyyed Dawood Husseini-Nassab

PhD in Education, Faculty Member, Islamic Azad
University, Tabriz

Behrooz Niknafs

PhD in Anatomy, Assoc. Prof., Faculty of Paramedical
Science, Tabriz University of Medical Science

Information
Sciences
& Technology

Abstract: The present study seeks to examine the status of research methods employed in dissertations submitted by graduates of Tabriz University of Medical Sciences. The study also examined the impact factors. Using content analysis, the research methods were divided into four groups: historical, descriptive, empirical and literature review. The distributions for each method were calculated on the basis of gender, graduate level, citations, time frame and fields of study. Samples were chosen randomly from among the dissertations available at faculty libraries at TUMS. 390 dissertations were selected. Findings demonstrated that gender did not influence the choice of research method. With exception of Nursing faculty, graduate level proved to be an prominent factor when choosing research method. All types of citations (books, journals, online and non-printed sources) were identified as another significant factor impacting pushing towards any given research method. With exception of Hygiene and Food Faculty, the time factor affected the research method selection process as well. Finally, given their different research characteristics, the field of studies investigated also contributed to both the scope and direction of research methods chosen.

Keywords: Research Method; Graduate and post-graduate dissertation; citations; medical sciences; Tabriz University of medical sciences

Iranian Research Institute
for Science and Technology
(IRANDOC)

ISSN 1735-5206

eISSN 2008-5583

Indexed in LISA & SCOPUS

Vol. 25 | No. 2 | pp: 169-187

Winter 2010

* Corresponding Author a.doulani@gmail.com